

SLOVENSKA MANJŠINA NA GORIŠKEM

Miran Komac

Rezultati prve petletke življenja v povojni demokratični Italiji

5. novembra 1952 se je v Gorici mudil Alcide De Gasperi, tedanji italijanski predsednik vlade. Z balkona občinske palače je v kratkem nagovoru zbranim poslušalcem, med drugim dejal: »(...) la minoranza slovena deve ringraziare il Signore di trovarsi da questa parte, in condizioni di libertà e di democrazia. Chediamo che gli italiani in Jugoslavia abbiano gli stessi pieni diritti di cui godono da noi gli Sloveni.«¹ Z izjavo bi lahko v trenutku »opravili«, če bi ji pripisovali zgolj običajni politični cinizem. Velja pa izjavi posvetiti nekoliko več pozornosti, saj avtor vnaša v italijansko politično sfero miselnost, ki je ostala živa vse do današnjih dni: kar se je »grdega« in nepravilnega dogajalo Slovincem v Italiji je mogoče pripisati fašistični netolerantnosti, medtem ko je »nedorečenost« manjšinske zaščite v demokratični Italiji, primarno posledica tehničnih ovir pri usklajevanju množice interesov in ne apriornega odklanjanja »dodatne« zaščite. Konec koncev je zavezanost Italije, da bo varovala jezikovne manjšine, zabeležena celo v 6. členu Ustave. Če opisano misel vztrajno ponavljaš, se na limanice »totalitarizma« kaj hitro ujame tudi kakšen slovenski novodobni politik.

Rekonstrukcija dogajanja na relaciji večinski narod-slovenska manjšina na področju goriške pokrajine v prvih letih izgrajevanja demokratične ureditve v ničemer ne opravičuje De Gasperijevega bahaštva. To bahaštvo je pravzaprav le cenen poizkus prikrivanja konstante v italijanskem obnašanju do slovenske manjšine: Slovencev niso Italijani nikoli obravnavali kot sebi enakovredne člane teritorija na stičišču dveh etničnih svetov. Tudi v času, ko smo še oboji gledali Nemce »navzgor«, so si želeli izboriti nad-slovenski status; s pripojitvijo tega ozemlja k Italiji je bila ta miselnost povzdignjena celo v državno politično filozofijo. In zgolj od oblike trenutno uveljavljenega političnega sistema je bilo odvisno, kakšne metode bodo uporabljene za uresničitev te osnovne ideje: od najbolj brutalnih v dobi fašizma, do bolj prefinjenih za časa demokracije. Dogajanje v obdobju (1947-1952), ki ga rekonstruiramo v tem prispevku, podrobno ilustrira zgoraj zapisano.

Celotno problematiko smo sistematizirali takole:

- a) nacionalizem večinskega naroda in slovenska manjšina;
- b) odpravljanje posledic fašistične raznarodovalne politike;
- c) raba jezika v upravnih organih in sodstvu; ter
- č) odnos do šolstva pripadnikov slovenske manjšine.

¹ Arhiv INV, fasc. 259, ovoj I.

1. Nacionalizem večinskega naroda in slovenska manjšina

V tem kontekstu gre italijanski nacionalizem pojmovati v negativnem pomenu **bese-**de kot agresiven, superioren in sebičen vidik političnega obnašanja pripadnikov **večin-**skega naroda, ki se je nemalokrat kazal v šovinističnih izpadih do pripadnikov **sloven-**ske manjšine.

Izvore te šovinistične variante nacionalizma, ki se je v najbolj drastični obliki kazal **v** mestu Gorica, je potrebno iskati v:

- miselnosti pretežnega dela večinskega naroda o »teritorialni segregaciji«**»** pripadni-**kov** te ali one etnične skupine, ki izvira iz prepričanja, da so urbana jedra središča itali-**janstva**, medtem ko je za slovensko skupnost »rezervirano«**»** predvsem ruralno okolje izven »mestnega obzidja«**»**;

- kataliziranju nostalgije za izgubljenimi ozemlji Istre in Dalmacije v drugi svetovni vojni. Pelin poraza je moral biti še posebno grenak, saj je bilo superiorno italijanstvo poraženo samo v odnosu do drugokategorij Slovanov;

- miselnosti, da je slovenska manjšina »najpriročnejši«**»** objekt za kaznovanje Slova-**nov** za vse deviantne pojave, ki jih je partizanska vojska storila na tem teritoriju **ob** koncu II. svetovne vojne; in nenazadnje v

- prepričanju, da je negativen odnos do slovenske manjšine le kompenzacija za **po-**doben negativen odnos slovanskega življa (predvsem Hrvatov) do pripadnikov italijan-**ske** manjšine v Jugoslaviji.

Začelo se je s pogromi na pripadnike slovenske manjšine v obdobju, ko je italijanska država ponovno prevzemala upravljanje tega teritorija (september 1947) iz rok Zavezni-**ške** vojaške uprave; organizatorji teh tragičnih dogodkov so bili lokalni nacionalisti, »bivši«**»** fašisti in del istrskih beguncev.²

V tem protislovenskem divjaštvu je bila storjena precejšnja materialna škoda; **to** nam potrjujejo prijave oškodovancev,³ ki jih je zbrala DFS. Iz teh prijav je razvidno, **da** »je bilo oškodovanih najmanj 78 oseb slovenske narodnosti, katerim je bila povzročena škoda v višini 39,830.898.- lit. Prijave so bile odposlane italijanski vladi v Rim, **od** katere so zahtevali oškodovanci povračilo škode, ker je vlada odgovorna za škodo, ki **je** ni znala ali ni hotela preprečiti.

To izhaja iz dejstva, da organi javne varnosti niso nudili pomoči napadenim Sloven-**cem**, ko so iskali pri njih zaščito, ker niso italijanske oblasti ničesar ukrenile proti napa-**dalcem**, čeprav so jim bila znana njih imena, temveč so celo ovirale privatno iniciativo pri identificiranju in pregonu zločincev in ker niso italijanske oblasti ničesar ukrenile, da bi se protipravno zasedena stanovanja, ki so bila v teku demonstracij izropana **in** izpraznjena, vrnila njihovim legitimnim slovenskim lastnikom.«⁴

Odgovor na te prijave je italijanska vlada poslala (preko goriške prefekture) 20. aprila 1948. V njem navaja (istočasno je tudi vrnila vse prijave), da oblasti niso krive **za**

² O teh dogodkih, kakor tudi o nacionalističnih in neofašističnih pojavih na obravnavanem teritoriju, nasploh, več v delu: *Nazionalismo e neofascismo nella lotta politica al confine orientale 1945-75*. Istituto regionale per la storia del movimento di liberazione nel Friuli-Venezia Giulia, Trieste, 1977, Vol. I. e II.

³ Prijave oškodovancev je mogoče najti v arhivu INV, fas. 49 (244-250).

⁴ Iz spomenice glavnega odbora DFS z dne 5. aprila 1948, poslana Organizaciji združenih narodov. Spomenica je bila poslana tudi štirim velesilam in Jugoslaviji.

materialno škodo, ki so jo utrpeli posamezni Slovenci ter istočasno priporoča, naj oškodovanci zoper povzročitelje škode sprožijo postopke pred rednim sodiščem.⁵

Ti teroristični napadi so se nadaljevali, čeprav v omejenem obsegu in prostorsko vedno locirani samo na mesto Gorica, vse do leta 1953. Navedimo jih:

13. februar 1949

Napad neofašistov in nacionalistov na udeležence Prešernove proslave, ki naj bi se vršila v dvorani Petrarca, nekoč last slovenskih organizacij. Zaradi tega napada, ki ga je mirno opazovala italijanska policija, je prireditelj odpadla. Ta napad je našel svoje mesto v »Spomenici Slovencev v Italiji«, ki jo je Zveza slovenskih prosvetnih društev v Gorici poslala 10. junija 1949 organizaciji UNESCO: »Demokratska fronta Slovencev v Italiji je, vse do danes, zaman opozarjala italijansko vlado na velike krivice in na kršenje najosnovnejših pravic slovenske manjšine. V mesecu februarju 1949. leta smo proslavljali v Gorici v neki dvorani, katero nam je za tisti dan blagohotno prepustila Goriška občina, našega največjega pesnika Franceta Prešerna. Še pred predstavo so italijanski šovinisti zasedli vse prostore v dvorani in nam z zverinskim vpitjem onemogočili proslavo ter pogнали slovensko občinstvo iz dvorane na ulico, kjer so jih pretepali in opljuvali. Danes nimamo Slovenci v Gorici niti ene dvorane, kjer bi mogli nastopati s pevsкими zbori in igralskimi skupinami naših prosvetnih društev. Tudi ko bi to imeli, bi nam zopet kakor meseca februarja 1949 leta ovirali vsako prireditelj.«⁶

23. februar 1949

Bombni napad na dvorano, kjer se je vršila prireditelj Slovenskega planinskega društva.

19. september 1950

Četrti bombni napad na trgovino Koren.

⁵ V dokumentu z naslovom »Goriško pod Italijo« (Arhiv INV, fasc. 258) beremo: »Posebna delegacija Slovencev, ki je prišla protestirat zaradi divjanja proti Slovincem v Rim in je bila sprejeta od ministerskega predsednika De Gasparija 18.9.1947, je dobila obljubo, da bo posebna komisija, na čelu katere je bil imenovan državni podtajnik on. Marazza preučila položaj in predlagala potrebne ukrepe za povrnitev škode. Oškodovani Slovenci so na posebnih formularjih prijaviili nasilstva in škodo goriški prefekturi in Predsedstvu vlade v Rimu. V rimskem parlamentu so nekateri italijanski poslanci ožigosali postopanje italijanskih oblasti, ki niso ničesar ukrenile, da bi zajezele in ustavile divjanje proti goriškim Slovincem. Tudi on. Marazza je prišel s svojo komisijo v Gorico in pregledal situacijo, toda od vsega tega ni noben goriški Slovenec imel niti najmanjše koristi. Nobenemu še niso izplačali nobene odškodnine za napravljeno škodo. Noben izmed teroristov, ki so v dneh od 11. do 18.9. odprto in javno razbijali ter ropali po vseh ulicah Gorice, ni bil klican na odgovornost ali kaznovan, čeravno vse mesto ve zanje. Po enoletnem presledku so klicali posamezne Slovence, ki so prijaviili nasilstva in škodo na goriško sodnijo, kjer so jih v strahovalnem tomu tako zasliševali, kot da bi oni sami razbijali svoja lastna stanovanja in trgovine. Zasliševalni uradniki na sodniji so svarili Slovence, naj se zavedajo, da žive v Italiji in da bo zaradi njihovih prijav trpel napadalec in naj zato pomislijo na posledice, ki bodo iz tega nastale. štiri leta po večdnevni devastacijah moramo ugotoviti dejstvo, da ni noben slovenski oškodovanec prejel odškodnine in da se nobenemu izmed znanih napadalcev in roparjev ni skrivil niti las«.

⁶ Spomenica Slovencev v Italiji kongresu UNESCO. Arhiv INV, fasc. 49 (244-250).

2. februar 1953

Zaostrovanje odnosov med Jugoslavijo in Italijo je stopnjevalo pritisk na pripadnike slovenske manjšine. Poleg odvzemanja potnih listov Slovincem in prepovedi kulturnih prireditev v vaseh ob meji, beležimo na ta dan tudi dva bombna atentata: eksplozijo peklenškega stroja pred glavnim vhodom slovenske strokovne šole v ulici Randaccio 22 in atentat na lesno skladišče Severina Hvale v ulici Brigata Pavia.

26. november 1953

Bombni atentat na stanovanje Bogomila Paulina, občinskega svetovalca Demokratične fronte Slovencev v ulici XX. Settembre. Napadalcı niso bili nikoli »odkriti«. Še več, italijanske oblasti so pogosto poskušale »ironizirati te bombne napade, češ, da se »lastniki pritožujejo«, da neki elementi želijo izkoristiti ta dejanja v politične namene«; ali pa jih obtožujejo, da uganjajo »vittimismo« (se delajo za neupravičeno preganjane žrtve); ali pa celo trdijo, da Slovenci sami organizirajo materialno neškodljive atentate proti lastnim trgovinam.«⁷

Da je bil odnos italijanskih upravnih in političnih oblasti do slovenske manjšine v obravnavanem obdobju skrajno negativen in diskriminatoren (toleranten odnos oblasti do organizatorjev terorističnih dejanj že sodi v ta sklop), je mogoče opaziti tudi na drugih področjih narodno manjšinske etno-politike. V ta sklop je mogoče najprej uvrstiti:

2. (Ne)odpravljanje posledic italijanske raznarodovalne politike

Brisanje avtohtone identitete področja, ki je Italiji pripadlo po prvi svetovni vojni, se je pričelo že kmalu po tem, ko je Italija pridobila ozemlja, ki ji po etničnem kriteriju nikakor ne bi pripadala. Ker je bilo število »etničnih Italijanov«, v primerjavi s površino pridobljenega teritorija majhno, jih je bilo potrebno ustvariti z administrativnimi ukrepi. Proces italianizacije, ki ga je pričela uresničevati (resda v omejenem obsegu) že povojna »demokratična« oblast, je v celoti zaživel v času fašizma. Italianizacija priimkov se je pričela z odlokom št. 494 (7. april 1927), ki je razširil veljavo odloka št. 17 (10. januar 1926) in izvedbenih predpisov z dne 5. avgusta 1926.⁸ Po koncu druge svetovne vojne se situacija ni bistveno spremenila; italijanska vlada je z noto notranjega ministrstva št. 8.300.11 z dne 24. junija 1948 podaljšala veljavnost omenjenih fašističnih predpisov, vendar je istočasno podala možnost vrnitve slovenskih priimkov v prvotno obliko, vendar samo v primeru, če Slovenci to izrecno zahtevajo z ustreznimi prošnjami.

Tako se je dogajalo, da sta se istočasno odvijala oba procesa: spreminjanje slovenskih priimkov v italijanščino na podlagi omenjene fašistične zakonodaje, ki so se je posluževali predvsem istrski begunci, ki so hoteli izbrisati lastno slovansko poreklo; po drugi strani pa so se Slovenci posluževali določil, note notranjega ministrstva in zahtevali povrnitev priimkov v prvotno obliko. Število Slovencev, ki so se poslužili teh do-

⁷ Aide-memorie italijanskega predstavništva v Beogradu k italijanskemu memoaru z dne 17. junija 1950 št. 1336, ki ga je Italija posredovala kot odgovor na jugoslovanski memorandum z dne 23. marca 1950.

Zelo podobno so te napade ocenjevali (in jih še vedno) lokalni neofašisti. Glej o tem, na primer, v delu: Eno Pascoli-Acqua azzurra d'Isonzo e sangue rosso d'Italia. Ed Cartaberria Centrale, Gorizia, 1982.

⁸ O tem podrobneje: Lavo Čermelj: Slovenci in Hrvatje pod Italijo: Slovenska matica v Ljubljani 1965. Paolo Parovel: L'identità cancelata. - Eugenio Parovel Editore, Trieste, 1985.

ločil je bilo (vsaj do konca leta 1953) majhno, kar je glede na splošno antislovensko razpoloženje v prvih povojnih letih razumljivo.

Dodajmo še, da je na tako skromen obseg zahtev za vrnitev poitalijančenih priimkov v prvotno obliko vplivala tudi politika političnih organizacij pripadnikov slovenske manjšine (predvsem levičarskih), ki razen »plašno načelno« ni spodbujala razreševanja te problematike, boječ se očitkov s strani italijanskih levičarskih organizacij, da podžigajo agresivni »slovenski nacionalizem«.

In še nečesa ni mogoče spregledati: italijanska oblast se je v prvem povojnem obdobju obnašala do Slovencev, v primerjavi s podobnimi težavami Nemcev na Južnem Tirolskem, mnogo bolj diskriminatorno. To je razvidno že iz odločb o ugoditvi tem zahtevam, objavljenih v italijanskem uradnem listu. Medtem, ko odloki za nemške prosilce nosijo naslov »vrnitev priimka v nemško obliko« (Ripristino di cognome nella forma tedesca), nosijo podobni odloki za slovenske prosilce naslov »vrnitev priimka v prvotno obliko« (Restituzione di cognome nella forma originaria). Beseda »slovensko« se pač ni smela slišati v nobeni varianti. Organizacije slovenske manjšine so na podlagi opisanih izkušenj zahtevale, da se problem razreši na podoben način, kot se je začel: italijanska vlada naj z ustreznim zakonskim aktom odpravi določila fašistične zakonodaje o poitalijančevanju slovenskih priimkov v celoti. Pravica do javnega izkazovanja identitete pripada etnični skupini kot celoti ter zato ta pravica ne sme biti reducirana na uradniško benevolenco. Sicer pa bi kolektivna deitalianizacija povzročila same težave: italijanska država bi imena probleme z zagovarjanjem etnično uravnotežene delitve teritorija med dvema sosednjima državama, prenekateri lokalni politik pa bi se moral vsaj zamisliti nad trditvijo, da je »poturica gori od Turčina«.

Posebno poglavje predstavljajo procesi proti Slovincem, bivšim pripadnikom jugoslovanskih vojaških enot ter proti demokratičnim Slovincem, ki so se vršili kljub določbam odloka začasnega šefa države št. 96 z dne 6. septembra 1946, ki prepoveduje preganjanje borcev proti nacifašizmu.⁹ Najbolj indikativen (glede na vsebino razsodbe) je bil proces, ki se je vršil pred apelacijskim sodiščem v Benetkah, 26. julija 1950 proti Alojzu Tomšiču, Jožefu Cijanju, Karlu Batističu, Vladimirju Pahorju in Alojzu Devetaku. Bili so obtoženi, da so v Sovodnjah ubili pet italijanskih vojakov in ropa, češ, da so prisilili kolona Pietra Donatella (kolon Ente Rinascita Tre Venezie), sicer fašista, da zapusti Sovodnje.

Že v samem preiskovalnem postopku je bilo ugotovljeno, da v Sovodnjah ni bil ubit noben italijanski vojak, prav tako jim niso mogli naprtiti ropa, zato se je proces sprevrgel v politični proces proti narodnoosvobodilnemu gibanju (ki ga opredeljujejo kot separatistično gibanje) in proti Slovincem, ki jih klasificirajo kot netolerantne antiitali-

⁹ Decreto legislativo del capo provvisorio dello Stato 6. settembre 1946 n. 96 (Gazz. Uff., 19. settembre 1946, n. 212) »Divieto di emissione di mandati ed ordini di cattura o di arresto nei confronti dei partigiani o patrioti per l'attività nella lotta contro il nazi-fascismo«.

Art. 1- Non può essere emesso mandato od ordine di cattura o di arresto, e se è stato emesso dev' essere revocato, nei confronti dei partigiani, dei patrioti e delle altre persone indicate nel comma secondo dell'articolo unico del decreto legislativo Luogotenenziale 12. aprile, n. 194(1), per i fatti da costoro commessi durante la occupazione nazi-fascista e, successivamente, fino al 31. luglio, 1945, salvo che, in base a prove certe, risulti che i fatti anzidetti costituiscono reati comuni.

jane.¹⁰ Kljub temu jih je sodišče obsodilo »le zaradi zasebnega nasilja« ter jim prisodilo po dve leti zapora. Na podlagi amnestije iz leta 1950 so bili oproščeni obtožbe.

V sklop preganjanj Slovencev sodi tudi aretacija dr. Avgusta Sfiligoja, predsednika Slovenske demokratične zveze, 31. julija 1950. Aretacijo je odredilo Vrhovno vojaško sodišče v Rimu z utemeljitvijo, da dr. Sfiligoj ni odsedel celotne kazni, ki mu jo je naložilo Posebno fašistično sodišče leta 1941. Takrat je sodišče obsodilo dr. Sfiligoja na 30 let ječe ter bi moral po mnenju sodišča, ki je odredilo njegovo ponovno aretacijo, odsedeti še 17 let, kolikor mu je preostalo naložene kazni, ko je bil po zlomu fašizma leta 1943. skupaj z ostalimi političnimi jetniki izpuščen iz zapora.

Ne glede na to, da ga je prizivno sodišče v Benetkah 19.12.1950 oprostilo vsake krivde, priznalo krivično sodbo fašističnega sodišča in obenem z obžalovanjem ugotovilo, da je bilo prav na tem procesu izvršenih pet umorov, je med pripadniki Slovencev v Italiji ostal strah, da bo tudi italijanska povojna vlada uporabljala proti njim podobne postopke, če bi ti služili uresničevanju ciljev italijanske politike na tem obmejnem prostoru.¹¹

Nekakšno »logično« nadaljevanje do sedaj opisanega odnosa italijanske države do slovenskih partizanov in protifašistov predstavlja obnašanje Italije do zahtev po povračilu škode, ki so jo med drugo svetovno vojno povzročile partizanske enote. Italija se je z zakonskim odlokom št. 517 z dne 19. aprila 1948¹² obvezala, da bo te dolgove poravnala, ne glede na »obliko« njihovega nastanka in ne glede na to, katera partizanska enota (po nacionalni pripadnosti) je ta dolg »povzročila«.

Na podlagi tega dekreta so tudi mnogi Slovenci vložili¹³ v zakonitem roku (26. novembra 1948) vloge za povračilo terjatev do partizanskih enot, ki so delovale na tem ozemlju. Vendar italijansko zakladno ministrstvo ni pozitivno rešilo niti ene vloge,

¹⁰ Sentenza nella consa a procedimento formale contro Tomšič Luigi, Cijan Giuseppe, Batistie Carlo, Pahor Vladimiro, Deveta Luigi. La Corte di Assise di Venezia, 26. luglio 1950, Vir: Arhiv INV, fasc. ZO-52 (arhiv Bogomila Vižintina). Glej tudi: Procedimento penale contro Bitežnik Giovanni, Cravos Emilio, Stani Carlo, Cermel Francesco, Muravec Pietro, Paolin Maria Stefania, Piacentini Vittorio, Piacentini Giuseppe Romeo, Anman Bruno, v Benetkah, januarja 1950. fasc. 50 (251-257).

¹¹ Sam dr. Sfiligoj je k svoji aretaciji dodal še sledeče: »Aretacijo pa naj bi odredil sam De Gasperi, kakor sem zaupno zvedel leto dni pozneje! Nekaj resnice bo na tem, ker vem, da je De Gasperi šele na tretje pismo dr. Rinaldinija iz Trsta odgovoril, da me bodo izpustili na začasno prosto kretanje in dovolili revizijo procesa, ki sem jo takoj zahteval. V mojo korist so pritisnili tudi Amerikanci! Prijeli so me, češ da moram odsedeti še sedemnajst let in pol zapora od tridesetih, ki mi jih je bilo naložilo posebno fašistično sodišče na procesu v Trstu decembra 1941. Fašistično sodišče me je dolžilo, da sem izdal v korist Jugoslavije tajno utrdbeno črto, ki da se je raztezala od Trbiža do Idrije. Šlo je za smrtno kazen in šele na procesu je po zaslišanju obtožencev in prič državnih pravdnik umaknil člen, ki je določal smrtno kazen češ, da črte nisem izdal v podrobnosti ampak samo generično! Decembra istega leta 1950 je prizivno sodišče iz Benetk fašistično sodbo v pogledu špijonaže popolnoma razveljavilo in mene oprostilo, ker nisen tega zagrešil, saj utrdbene črte niti bilo ni! Oproščen sem bil še drugih dolžitev, ker je sodišče priznalo, da sem se boril proti fašizmu. Vsi smo bili prepričani, da je šlo za akcijo proti Slovenski demokratiški zvezi, zaradi tega je dr. Kacin takoj poslal na pristojno mesto ostro protestno pismo, ki so ga podpisali številni drugi Slovenci!

Dr Avgust Sfiligoj: Slovenska demokratska zveza v Gorici 1947-1969, Gorica, samozaložba, 1969, str. 38.

¹² Decreto legislativo 19. aprile 1948. n. 517 Norme per l'assunzione e la liquidazione, da parte dello Stato, dei debiti contratti dalle formazioni partigiane, ai fini della lotta di liberazione. Gazz.Uff. 25. maggio 1948, n. 120.

¹³ Iz dopisa dr. Grudna, odvetnika v Gorici, Bogomilu Vižintinu z dne 10. septembra 1951 je razvidno, da je vloge vložilo 310 oseb, v skupnem odškodninskem znesku 5.112.246.-lit., Arhiv INV, fasc. ZO-52.

medtem ko so znani primeri z negativnim odgovorom. »Znani so mi trije primeri, ko je Zakladno ministrstvo zavrnilo tri različne prošnje in sicer z naslednjo obrazložitvijo:

I. prošnja: ... che la Sua istanza non puo essere presa in considerazione, in quanto il decreto legislativo 19.4.1948 N. 517 non prevede il rimborso di debiti assunti da formazioni partigiane non italiane«.

II. prošnja ... si comunica che questo Sottosegretariato non puo adottare alcun provvedimento in merito, in quanto gli atti scritti non risultano rilasciati dalle autorità partigiane italiane.

III. prošnja ... si comunica che la Commissione consultiva (...) di cui all articolo 10 del R.D. 19.4.1948 N. 517 ha ritenuto non accoglibile l'istanza stessa in quanto attinenti a prestazioni effettuate a formazioni partigiane di altro Stato«.¹⁴

Da pomeni takšna razlaga omenjenega zakona točno določeno politično diskvalifikacijo, je razvidno iz zakonskega odloka št. 518 z dne, 21. avgusta 1945¹⁵, ki je omenjen tudi v 1. členu odloka št. 517 z dne, 19. aprila 1948. Omenjeni odlok namreč ne govori o posebnih italijanskih partizanskih enotah, ampak samo o pridobitvi statusa partizana. In da bi bil paradoks še večji, so vsem pripadnikom slovenske manjšine na Goriškem, ki so se borili v enotah 9. korpusa, prav na podlagi tega zakona (člen 2)¹⁶ priznali status partizanov! Zatorej gre pritrditi dr. Grudnu, ki ugotavlja, da »bistvo razloga zakaj Zakladno ministrstvo zavrača prošnje (...) ni v tem, kar navajajo posamezne obrazložitve, temveč v tem, kar zamolčijo, ampak si posamezni funkcionarji samo mislijo in eventualno tudi ustno povedo, namreč, da borba IX. korpusa ni bila »fatta ai fini della lotta di liberazione (nazionale)«. Beseda »nazionale« pa ne eksistira v zakonu, temveč je takšna širša interpretacija nastala šele na podlagi kazenskega procesa »Porzus« in druge politične in časopisne gonje.¹⁷

V sklop (ne)odpravljanja posledic fašistične raznarodovalne politike sodi tudi zavračanje vračanja družstvene imovine Slovincem na goriškem, ki jim je bila nasilno odvzeta v dobi fašizma. Obve slovenski politični organizaciji (Demokratska fronta Slovencev in Slovenska demokratska zveza) sta v mnogih resolucijah in memorandumih zahtevali, da se tovrstne fašistične krivice popravijo. V eni izmed teh resolucij beremo: »V naslednjem navajamo le par primerov, ki se dajo popraviti brez posebnih težkoč (...)

»Trgovski dom v Gorici, danes znan pod imenom Ljudski dom, je krasna stavba, ki se ponosno dviga pri Ljudskem vrtu v središču mesta. Zgrajen je bil leta 1904 od Trgovsko-obrtne zadruga. r. z. z. n. j. v Gorici, ki je bila devet let preje ustanovljena na ta način, da je nudila svojim članom možnost z nizkimi tedenskimi ali mesečnimi plačili

¹⁴ Dr. Gruden: isti vir.

¹⁵ Decreto legislativo 21 agosto 1945, n. 518. Disposizioni concernenti il riconoscimento delle qualifiche dei partigiani e l'esame delle proposte di ricompensa.

¹⁶ »Člen 2 zakonskega odloka z dne 21. avgusta 1945, n. 518 »Per coloro che, essendo cittadini italiani, abbiano fatto parte di movimenti partigiani di altri Stati, e istituita una analoga commissione, avente sede in Roma«.

¹⁷ Iz dokumenta z naslovom »Promemoria«, ki ga je dr. Gruden poslal 10. septembra 1951 Bogomilu Vižintinu. Arhiv INV, fasc. ZO-52.

zadružnega deleža, ki je znašal tedaj 300. Kron, postati član zadruga. Tako se lahko mirno trdi, da je zrasel Trgovski dom v resnici iz ljudskih žuljev.

V tem domu so imele od njegove ustanovitve dalje sedež številne slovenske kulturne in gospodarske organizacije, dokler ni fašistični režim nasilno zatrl poslednjega krožka v Julijski Krajini. Leta 1930 je zasedla stavbo fašistična stranka, jo prekrstila v »Casa del Littorio« in postavila v njej sedež svoji federaciji. Lastniku stavbe »Trgovsko-obrtni zadrugi«, ki je bila tedaj v likvidaciji, je bil z ministrskim dekretom z dne 19.8.1932 imenovan likvidator inž. Luigi Faleschini, »ottimo camerata«, kakor ga imenuje tedanji federale Avenanti v svojem dopisu z dne 22.8.1933, z nalogo, da proda stavbo, navidezno po zakoniti poti, fašistični federaciji v Gorici. Z ustrahovanjem, z grožnjami in z drugimi patentiranimi fašističnimi sredstvi, je prefektu, federalu in komisarju - likvidatorju konec leta 1933 le uspelo, da so zlomili odpor likvidacijskega odbora in ga prisilili, da je prodal stavbo, ki je bila po cenitvi federacije same vredna 1.500.000.- Lir Fašistični Federaciji v Gorici, za borih 400.000.- Lir.¹⁸

Slovensko Alojzijevišče v Gorici (dijaški dom »Aloisianum« v ulici Don Bosco št. 3). Ker so bile metode fašistične stranke v glavnem vedno ene in iste, kadar je šlo za to, da se primorskim Slovencem kaj odvzame, se tudi usoda Slovenskega Alojzijevišča v Gorici ne razlikuje mnogo od one, ki je doletela »Trgovski dom«.

»Slovensko Alojzijevišče je dijaški zavod v Gorici, ki je bil ustanovljen leta 1893. Dve leti pozneje si je kupilo to društvo svojo lastno hišo v sedanji ulici Don Bosco, kjer dobiva že čez pol stoletja zavetišče revno slovensko dijaštvo. Fašistični režim, ki je bil proti Slovencem v vsakem oziru skrajno nestrpen, je pokazal svoje sovraštvo do nas tembolj, ko je šlo za vprašanje slovenskega šolstva in s tega vidika je torej razumljivo, da mu je bil ta zavod trn v peti. Zato je bil 1930 z dekretom goriškega prefekta tedanji odbor »Slovenskega Alojzijevišča« razpuščen, češ da je njegovo delovanje nasprotno »javnemu redu«. Zavodu je bil postavljen komisar, kateremu je sledilo še par drugih in po njihovih zaslugah je prišel zavod v vedno večje dolgove, dokler ni dobil poslednji komisar mons. Butto leta 1936 nalog, da likvidira imovino zavoda, kar je napravil na ta način, da je prodal poslopje zavoda, ki je bilo vredno najmanj 1,500.000.- lir vojaški oblasti za 250.000 lir. Novi lastnik je iz kulturnega zavoda napravil vojaško kasarno. ZVU je leta 1946 zavod vmila stari upravi in tako je našlo v šolskem letu 1946/47 v svojem starem domu zatočišče 42 slovenskih srednješolcev. Takoj po 16. septembru 1947 pa je zahtevala vojaška oblast iz Vidma, da se zavod da vnovič na razpolago vojaškemu erarju, čigar last je postala stavba na podlagi omenjene pogodbe in le izjemoma so dovolili, da se izpraznitev zavoda zavleče do konca šolskega leta 1947/48.

Slovensko sirotišče in drugi prostori slovenskih organizacij v Gorici. Tudi Slovensko sirotišče v Gorici je bilo ustanovljeno konec prejšnjega stoletja in je do konca leta 1934 služilo svojemu namenu, namreč da je nudilo zavetišče slovenskim sirotam. Fašistični režim je postavil tudi temu dobrodelnemu zavodu komisarja, ki je oddal stavbo zavoda v najem vojaštvu in zasebnim strankam. ZVU je sicer nudila stavbo prejšnjemu odboru društva, ki jo je posvetil zopet njenemu prvotnemu namenu, toda po prevzemu oblasti s strani italijanske uprave je goriški stanovanjski urad naselil 2/3 celotnega poslopja z begunci iz Istre, čeprav bi jih lahko kje drugje spravil pod streho. Podporno

¹⁸ Spomenica Demokratične Fronte Slovencev v Italiji predsedniku vlade v Rimu; Gorica, v maju 1949, str. 8. Arhiv INV, fasc. 49 (244-250).

društvo »Dijaška Matica«, ki ni imela v Gorici od leta 1945 svoje lastne stavbe, je vzdrževala v Gorici od leta 1945 do septembra 1947 Dijaški dom za okrog 110 dijakov iz okolice. Takoj po prihodu italijanskih oblasti v Gorico pa je vojaška oblast zahtevala od najemodajalca, da je odpovedal »Dijaški Matici« najemno pogodbo in tako se je zgodilo, da je morala ta v teku enega tedna izprazniti prostore, katere je imela v najemu in v nje so se vselili karabinerji.¹⁹

Glede na to, da Italija ni nikoli sprejela zakonskega določila, ki bi predvideval postopek za vrnitev za časa fašizma odvzete imovine,²⁰ so se morale stranke, ki so zahtevale vrnitev imovine, poslužiti zakonskih določil civilnega zakonika, ki pa niso predvidevala izjemnih razmer, ki so vladale za časa fašističnega režima. Brez takšnih določil pa so bili vsi poskusi slovenske manjšine že vnaprej obsojeni na neuspeh.

Pravda za »Trgovski dom« v Gorici je pokazala prav omenjene elemente, kar je razvidno tudi iz rzsodbe sodišča v Benetkah v odločbah št. 9484 z dne 5.7.1950 in št. 163/53 z dne 13.4.1953.

Končalo se je tragično tudi za vložnika tožbe, Jožeta Klanjščka, ki (tudi?) zaradi tega ni dobil zahtevanega italijanskega državljanstva in je bil z odločbo notranjega ministra Scelbe z dne 18.4.1953 (Gazz. Uff. 7.5.1953) in odloka goriškega kvestorja z dne 18.5.1953 izgnan iz Italije.

Zadnje področje iz obravnavanega sklopa (ne)odpravljanja posledic italijanske raznarodovalne politike predstavlja obnova »slovenskih« občin, to je tistih občin v goriški pokrajini, v katerih so pripadniki slovenske manjšine bili v večini, kar jim je omogočalo, da so tudi upravno-politično obvarovali avtohtoni poselitveni prostor. Fašistična raznarodovalna politika seveda ni dopuščala nikakršnega etnično samostojnega političnega upravljanja, zato je te »slovenske« občine kratkomalo ukinita, oziroma jih priključila občinam z italijansko večino.

Po letu 1947 so politične organizacije Slovencev v Italiji zahtevale obnovo naslednjih, v času fašizma ukinjenih občin:

- Števerjan (priključena k občini Vojsko, lr. dekr. št. 2248 z dne 24.11.1927),
- Podgora (priključena k občini Gorica z zakonom št. 1 z dne 2.1.1927),
- Štandrež (priključena k občini Gorica z zakonom št. 1 z dne 2.1.1927),
- Sovodnje (priključena k občini Miren z odlokom št. 2249 z dne 24.11.1927).
- Doberdob (občina je bila do ustanovitve goriške pokrajine vključena v tržaško pokrajino)²¹.

Italijanske oblasti so z obnovitvijo teh pomembnih upravnih institucij, v okviru katerih bi lahko prišlo do uresničevanja obeh nivojev življenja pripadnikov slovenske manjšine (kot pripadnikov italijanske družbe nasploh in kot članov slovenske manjšine posebej), močno zavlačevale ali pa so njihovo obnovo celo zavračale. Tako so bile še le

¹⁹ Iz spomenice Demokratične fronte Slovencev, poslana Poslanskemu klubu Demokratične fronte v Rimu, 3. julija 1948.

²⁰ V poslanski zbornici je bil sicer vložen t. im. »Micrelli-jev osnutek zakona« ki naj bi nonmiral vračanje zaplenjene in odvzete imovine, vendar ni nikoli prišlo do parlamentarne razprave.

²¹ Glej o tem podrobneje:

Lavo Čermelj: Politično-upravna razdelitev Julijske krajine v razvojnem pogledu do 31. maja 1927. Luč, Trst, 1927, I. (in dodatka: Luč, Trst, 1928 II.; Luč, Trst, 1928, III).

Peter Pavlovič (Lavo Čermelj): Julijska krajina in Zadrška pokrajina. Imenoslovje in politično upravna razdelitev. Ljubljana, 1941

Lavo Čermelj: Julijska krajina, Beneška Slovenija in Zadrška pokrajina.- Beograd, 1945.

leta 1951²² obnovljene občine Doberdob, Sovodnje in Števerjan, medtem, ko sta Podgora in Štandrež (na področju katerega so zgradili največje naselje za istrske begunce na Goriškem) ostala v okviru občine Gorica.

3. Raba slovenskega jezika v javnosti (upravi, sodstvu, izvoljenih organih in toponomastiki)

Tudi na tem področju beležimo močno odklonilen odnos upraviteljev do zahtev slovenske manjšine. Zahteve, ki jih je manjšina izoblikovala že kmalu po priključitvi tega ozemlja k Italiji, lahko strnemo v sledeče točke:

- dvojezičnost v uradnih spisih in občinskih objavah;

- dvojezični napisi na vseh javnih mestih (uradih in ustanovah) in v toponomastiki. Radiranje (etnične) identitete podarjenih področij se je pričelo, podobno kot pri ostalih najpomembnejših kazalcih neitalijanskosti tega teritorija, že v obdobju prve demokratične Italije. Zakon o »uradni toponomastiki« je bil sprejet 20. januarja 1921 (Gazz. Uff. št. 49, z dne 28.2.1921). Mussolini je zgolj nadaljeval in dokončal ta projekt. (zakon št. 800, z dne 29. marca 1923).

- uvedba tolmača na sejah goriškega občinskega sveta in

- zahteva, naj imajo svetovalci v občinskem svetu pravico komuniciranja in poslovanja v materinem jeziku.

Odgovori na te zahteve so bili presenetljivo podobni tistim, ki jih še dandanes zasledimo na relaciji med upravljajočo večino in narodnostno manjšino. Registrirati je bilo mogoče takšne, ki so bili skoraj identični s fašističnimi med obema vojnama: »siamo in Italia e dobbiamo parlare italiano«; preko trditev, da je dvojezičnost le »tehnična« zadeva, saj vsi Slovenci obvladajo italijanščino in bi bilo nesmiselno posiljevati italijansko večino z jezikom, ki ga ne pozna; pa do sugestij, po katerih naj bi Slovenci uporabljali slovenščino v javnosti samo v okoliških občinah, medtem ko naj bi pomenila raba slovenščine v samem mestu Gorica napad na njeno izključno italijanskost in svetost (Gorizia italianissima; santa Gorizia). Zapisano velja za celotno italijansko večino, ne glede na strankarsko pripadnost.

Lokalni oblastniki so se pred zahtevami predstavnikov manjšine branili na dokaj preprost, a učinkovit način: lokalne oblasti nimajo nikakršnih pooblastil, da bi odločale o narodnostni zaščitni problematiki, saj je ta v izključni pristojnosti centralnih oblasti. Takšen odnos se je ohranil vse do danes, z rahlimi odstopanji, ki temeljijo predvsem na simpatijah posameznih uprav do reševanja problematike slovenske narodnostne manjšine.

²² Legge 3. gennaio 1951, n. 17. Sistemazione di circoscrizioni territoriali di confine in provincia di Gorizia. Gazzetta Ufficiale della Repubblica Italiana, 1951, n. 25 (31. gennaio 1951).

4. Šolstva pripadnikov slovenske narodnostne manjšine

Italijanska država je po priključitvi goriške pokrajine prevzela šolsko strukturo, ki se je oblikovala v obdobju ZVU. Vse od tedaj, pa do leta 1961, ko je bil sprejet zakon za slovenske šole v Italiji, italijanska država ni sprejela nobenega akta, s katerim bi ustvarila pravno podlago za razvoj tega šolstva. Izjemo predstavlja le cirkular šolskega proreditorja za goriško pokrajino z dne 18. novembra 1947, s katerim obvešča vodstva šol, da je potrebno v vseh komunikacijah, aktih in naslovih, ki se nanašajo na te šole, uporabljati dikcijo »Šole (Istituti) s slovenskim učnim (istruzione) jezikom.«²³

Takšen odnos italijanskih oblasti je dajal celotnemu manjšinskemu šolskemu sistemu značaj začasnosti, čeprav je prav tako res, da je italijanska oblast s tehničnimi odloki (nameščanje delavcev, urniki, zaključni izpiti, itd.) praktično neprestano dokazovale stalnost institucije slovenskega šolstva.

So pa nekateri izmed omenjenih tehničnih odlokov prav drastično posegli na področje slovenske šole. Med temi velja omeniti okrožnico prosvetnega ministrstva z dne 25. novembra 1949 št. 5113/76²⁴; v zgodovini slovenske manjšinske šole bolj poznano kot »izgon otrok optantov iz slovenskih šol.« Težko je slediti odloku, ki se glasi: »Prosvetno ministrstvo dovoljuje z odlokom št. 110/76 z dne 13. januarja t.l. za šolsko leto 1949/50, da so učenci sinovi optantov za italijansko državljanstvo, izjemoma lahko vpisani samo v zadnje razrede raznih osnovnih in srednjih slovenskih šol (peti razred ljudske šole, tretji obrtne, tretji srednje, peti gimnazije, tretji liceja ali četrti razred učiteljskega, ki delujejo v tej pokrajini. Učencem, ki obiskujejo ostale razrede, pa je vpis prepovedan in gg. naj poskrbijo za njihovo odstranitev do 18. januarja t.l.. Ti učenci lahko prestopijo na odgovarjajoče šole z italijanskim učnim jezikom.«²⁵

Pobudnik tega odloka naj bi bil po nekaterih virih takratni goriški prefekt Palamara,²⁶ seveda ob podpori in sugestijah dobršnega dela lokalne italijanske večine. Tvorci tega odloka so zagovarjali stališče, da so se vsi tisti Slovenci, ki so iz različnih razlogov optirali za italijansko državljanstvo, izjavili za italijansko govoreče, s tem pa so istočasno priznali, da so Italijani. Italijanom naj bi bil vstop v slovenske šole prepovedan.

Reakcija pripadnikov slovenske manjšine, oziroma njenih političnih organizacij, tako DFS kot tudi SDZ, je bila silovita. Vendar je bilo vsako dokazovanje, da je absurdno izenačevati rabo jezika v javnosti z etnično pripadnostjo, zaman; zaman so bile številne resolucije in protestne izjave: »joka in prošnje tega našega naraščaja se ni usmilil niti sam De Gasperi, ko so mu nekatere dijakinje pisale in prosile, naj jim dovoli vsaj dokončati šolsko leto!«²⁷

²³ O tem odloku, njegovem pomenu in vsebinskih nedorečenostih, v delu: Daniele Bonamore: *Disciplina*

Koliko otrok je moralo tedaj kar sredi šolskega leta prestopiti na ustrezne italijanske šolske ustanove, ni točno znano. Različni viri navajajo različne podatke: tako, na primer, je v krogih DFS dolgo časa krožilo število 50 otrok, medtem ko so predstavniki SDZ izračunali, da je moralo slovensko šolo zapustiti kar okrog 150 otrok.

Bodi temu tako ali drugače, nedvomno drži, da je omenjeni odlok, v povezavi s še nekaterimi procesi »nedržavnega« značaja močno vplival na okrnitev ter celo ukinitvev nekaterih šol na Goriškem, predvsem tistih v Trziču in Ronkah.

Vizija prefekta Palamare, da se število pripadnikov slovenske manjšine ne bo povečalo niti za enega samega državljan, se je uresničevala še na drugačen način. Italijanska oblast je v prvih povojnih letih izgnala iz Italije kar nekaj slovenskih političnih aktivistov, predvsem tistih, ki so delovali v okviru Demokratične fronte Slovencev. Postopek je bil sledeči: Slovincem, pred drugo svetovno vojno živečim v Italiji, ki so za časa fašizma emigrirali in so se po končani vojni vrnili na svoje domove, je italijanska oblast odrekala pravico do italijanskega državljanstva. Ko je bil postopek zavrnitve državljanstva pravnomočen, so proti tem osebam uporabili zakon o »nezaželenih osebah«, sprejet za časa fašizma, ki je predvideval izgon iz Italije. Izgnancem, ki se ne bi želeli izseliti (v Jugoslavijo), so zagrozili s preselitvijo v begunska taborišča.

Iznani so bili:

Udovič Rudi, zaposlen v Gorici kot urednik Soče. Izgnan 28.3.1949,

Vižintin Bogomil, sekretar DFS. Izgnan 20.5.1949 skupaj z ženo Frančiško in štiri otroki,

Kandus Rozi, dopisnica Primorskega dnevnika v Gorici. Izgnana 22.11.1948,

Zorzut Ludvik, zaposlen kot dopisnik Soče. Še posebej se je odlikoval kot raziskovalec slovenske etnične meje (skupaj z dr. Avgustom Sfiligojem). Izgnan 20.4.1949 skupaj z ženo in otroki,

Cotič dr. Devetak Uršula, članica DFS, izgnana 25.6.1949,

Kumini Lidija, članica DFS, izgnana 18.7.1949,

Kralj Katarina, izgnana 17.8.1949,

Komin Marija, izgnana 29.12.1948,

Kokuti Lucijan, izgnan 17.3.1949,

Širca Alojz, izgnan 18.12.1948,

Lapuh Ivan, izgnan 18.12.1948.

Agresivno obarvani nacionalizem je že zelo zgodaj rodil spoznanje, da brez ustrezne zaščite na državni ravni ni mogoče pričakovati izboljšanja odnosov med slovensko manjšino in večinskim narodom. Peticijo z zahtevo po »izdanju zakonskih določil o zaščiti slovenske manjšine v Italiji na podlagi čl. 6 ustave«, ki jo je pripravila Slovenska

demokratska zveza v Gorici 15. decembra 1949, gre šteti za zametek bodoče »globalne zaščite«. ²⁸ Pisici peticije, ki so jo odposlali predsedniku senata, predsedniku poslanske zbornice, senatorjem in narodnim poslancem, zahtevajo jamstvo:

»a) za osnovno in srednješolsko izobrazbo v materinščini; starši naj svobodno pošiljajo svoje otroke v šole s slovenskim učnim jezikom. Zajamčiti je treba šolsko avtonomijo bodisi glede pouka bodisi glede vodstva in v vsakem primeru prepovedati, da bi bilo šolsko vodstvo slovenske manjšine v rokah nesposobnih in Slovincem sovražnih oseb. Pri sestavljanju šolskega zakona naj se upoštevajo vsa načela, veljavna na Tridentinskem-Poadižju;

b) za uporabljanje po načelu enakopravnosti slovenskega in italijanskega jezika v javnih uradih in uradnih listinah ter dvojezičnih napisih;

c) olajšavo za ponovno pridobitev italijanskega državljanstva za Slovence, ki so ga iz kateregakoli razloga izgubili za časa fašizma, posebno za prebivalce Kanalske doline in Videmske pokrajine;

d) enakost pravic za vstop v javne službe, da se ustvari sorazmerje med uslužbenci, ki bo bolje odgovarjalo stanju obeh narodnostnih skupin;

e) reorganizacija slovenskih naselbin, katerih kraj je pripadel Jugoslaviji; in njihovo združitve v avtonomno občino z možnostjo pridružitve sosednih naselbin;

f) sorazmerno predstavništvo v upravi dvojezičnih občin in v pokrajinski skupščini. Zato je treba zajamčiti izvolitev določenega števila pokrajinskih poslancev za slovensko listo s slovenskim programom, ki dobi največje število glasov. N. pr. aoška dolina je izvolila svojega senatorja za vsakih sto tisoč, namesto dvesto tisoč prebivalcev.« ²⁹

Glede na to, da Slovenci v Italiji čakajo na uresničitev večine zapisanih zahtev že skoraj pol stoletja, je razprava o uspešnosti teh prizadevanj v petdesetih letih povsem nepotrebna.

²⁸ Prva peticija, ki jo je SDZ poslala tedanjemu italijanskemu predsedniku nosi datum 21. maj 1947. DFZ je odposlala tudi nekaj spomenic, vendar so vse pobude ostale brez odgovora.

²⁹ Zahteva Goriške slovenske demokratične zveze po priznanju vseh manjšinskih pravic Slovincem v Italiji. Arhiv INV, fasc. 49 (244-250).

Summary

Slovene minority in the Province of Gorizia

The reconstruction of events in the majority (Italian) nation minority (Slovene) relation in the Province of Gorizia over the first (five-year) post-war period demonstrates the continuation of the constant in the Italian behaviour towards the Slovene minority; Italians never treated Slovenes as equal inhabitants of the territory at the crossroads of two ethnic spheres. With the annexation of this territory to Italy, this attitude was exalted to the level of political philosophy of the state. The methods applied for the implementation of this basic idea depended solely upon the form of the momentarily valid political system, ranging from the most brutal ones in the fascist period to the more subtle ones in the time of democracy.

The first WWII post-war period was often marked by distinctly expressed nationalism, which was frequently demonstrated in chauvinist excesses towards members of the Slovene minority. This attitude was most intensely manifested in the veritable pogrom against members of the Slovene minority in the period when Italy was taking over the administration of this territory (in 1947) from the Allied military administration. These excesses continued up to 1953, although in limited extent and only in the town of Gorizia.

The negative attitude of the Italian authorities towards the Slovene minority can be traced in many spheres of national minority policy. The trademark of this attitude could be the nonelimination of the consequences of Italian denationalizing policy, which was particularly evident in the time of fascism. The negative attitude is also reflected in the refusing to give back the Gorizia Province Slovene associations' ownership, forcefully confiscated in the time of fascism.

The demand to use Slovene language in public was repeatedly met with refusal by the authorities. Last but not least to mention is the attitude of the Italian state to the schooling of the Slovene minority members.

The aggressive nationalism has very early led to the awareness that there would be no improvement of the relations between the Slovene minority and the majority nation without the adequate protection on the state level.